Lieta Nr. A420237418
Lietas arhīva Nr. AA43-0516-20/20
ECLI:LV:ADAT:2020:1201.A420237418.7.S

SPRIEDUMS
Latvijas tautas vārdā

Rīgā 2020. gada 1. decembrī

Administratīvā apgabaltiesa šādā sastāvā:
tiesnese referente Lauma Paegļkalna,
tiesneši Santa Liniņa un Valters Poķis

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta pēc nodibinājuma "Latvijas Dabas fonds" pieteikuma par mikrolieguma un buferzonas mazā ērgļa ligzdošanas vietas aizsardzībai noteikšanu, sakarā ar Valsts meža dienesta apelācijas sūdzību par Administratīvās rajona tiesas 2019. gada 11. oktobra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Ziemeļkurzemes virsmežniecības 2018. gada 18. aprīļa lēmumu nekustamajā īpašumā /nosaukums A/, Dundagas novadā, izveidots mikroliegums īpaši aizsargājamai putnu sugai mazais ērglis (5,87 ha platībā) un mikrolieguma buferzonu (67,24 ha platībā).

[2] Izskatot nekustamā īpašuma īpašnieka, trešās personas /pers. A/ apstrīdēšanas iesniegumu, ar Valsts meža dienesta (turpmāk – dienests) 2018. gada 18. jūnija lēmumu atcelts noteiktais mikroliegums.

[3] Pieteicējs nodibinājuma "Latvijas Dabas fonds" vērsās tiesā ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu.

Likumdevējs mazo ērgli ir atzinis par īpaši aizsargājamu putnu sugu, kā arī noteicis konkrētu mehānismu minētās sugas aizsardzībai. Mazais ērglis tiek uzskatīts par vienu no sugām, kurām mikroliegumu veidošana dzīvotņu aizsardzībai ir visaktuālākā. Tās ir sugas ar negatīvu skaita trendu, globālu apdraudētību vai ligzdas izvēli pieaugušās, komerciāli nozīmīgās mežaudzēs. Šīs sugas vienu un to pašu rajonu apdzīvo daudzus gadus.

Iestādes piedāvātais risinājums nav pietiekams, lai nodrošinātu ligzdošanas atradņu aizsardzību.

Mikrolieguma izveides gadījumā īpašniekam ir tiesības saņemt ikgadēju kompensāciju. Valstij nav pienākuma īpašniekam kompensēt jebkuru saimnieciskās darbības ierobežojumu. Izskatāmajā gadījumā tiek rosināts veidot mikroliegumu platībā, kas radītu pēc iespējas mazāku saimnieciskās darbības ierobežojumu. Turklāt lielākā daļa no īpašuma meža zemes platības nav iekļauta mikroliegumā, un īpašniekam saglabājas tiesības veikt mežsaimniecisko darbību. Buferzonā saimnieciskā darbība ir atļauta, ievērojot miera periodu putnu ligzdošanas laikā.

[4] Trešā persona /pers. A/ paskaidrojumos par pieteikumu mikrolieguma izveidošanai nepiekrīt. Nogabalā, kurā tiek plānota mikrolieguma izveidošana, mežaudze ir sasniegusi ciršanas vecumu.

Pretēji pieteicēja norādītajam pārsūdzētajā lēmumā nav apšaubīta likumdevēja noteiktā mazā ērgļa aizsardzības nepieciešamība un ir noteikti leģitīmi aizsargājamās dzīvotnes aizsardzības pasākumi. Pārsūdzētajā lēmumā noteiktie pasākumi meža īpašniekam nerada tiesību ierobežojumus, kas pēc būtības atņem īpašumtiesības uz daļu īpašuma, un nodrošina meža īpašnieka tiesisko interešu un dabas aizsardzības procesa ilgtspējīgu līdzsvaru.

[5] Trešā persona SIA "FRAGARIA" paskaidrojumos par pieteikumu, uzskata, ka būtu jācenšas sugas aizsardzību prioritāri nodrošināt valstij piederošo mežu teritorijās. Valsts noteiktā kompensācija ir neatbilstoša.

[6] Trešās personas /pers. B/, /pers. C/, /pers. D/ piekrīt pieteicēja pieteikumā paustajiem apsvērumiem. Trešā persona /pers. E/ norāda, ka neiebildīs tiesas lēmumam, /pers. F/ nav noteiktas pozīcijas izskatāmajā strīdā, savukārt /pers. G/ un Dundagas pagasta pašvaldība paskaidrojumus par strīdu nav snieguši.

[7] Ar Administratīvās rajona tiesas 2019. gada 11. oktobra spriedumu pieteikums apmierināts un Valsts meža dienestam uzdots izdot labvēlīgu administratīvo aktu, ar kuru tiktu noteikts mikroliegums 5,87 ha platībā un buferzona

67,24 ha platībā mazā ērgļa ligzdošanas vietas aizsardzībai.

Spriedums motivēts ar šādiem apsvērumiem.

[7.1] Lietā nav strīda par to, ka mazais ērglis (*Aquila pomarina, tagad – Clanga pomarina)* ir īpaši aizsargājams, jo, ievērojot Sugu un biotopu aizsardzības likuma 4. panta 1. punkta kompetenci, Ministru kabinets 2000. gada 14. novembrī ir izdevis noteikumus Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu", kuru 1. pielikumā "Īpaši aizsargājamo sugu saraksts" sadaļas "Putni" 2.30. apakšpunktā šī suga ir iekļauta.

Aizsardzības nepieciešamību apstiprina arī sugas iekļaušana Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra direktīvas 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (turpmāk – Putnu direktīva) I pielikumā. Putnu direktīvas 4. panta 1. punkts noteic, ka sugām, kuras minētas I pielikumā, jāpiemēro īpaši dzīvotņu aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu to izdzīvošanu un vairošanos savā izplatības areālā. Saskaņā ar Putnu direktīvas 3. panta 1. punktu dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus, lai pietiekamā mērā saglabātu, uzturētu vai atjaunotu visu 1. pantā minēto putnu sugu dzīvotņu daudzveidību un teritoriju, bet mikrolieguma izveide ir viens no risinājumiem, kā ievērot šīs normas prasības. Savukārt 3. panta 2. punkts paskaidro, ka biotopu un dzīvotņu saglabāšana, uzturēšana un atjaunošana ietver aizsargājamo teritoriju ierīkošanu.

[7.2] Sugu un biotopu aizsardzības likuma 1. panta 3. punkts noteic, ka mikroliegums ir teritorija, ko nosaka, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamas sugas vai biotopa aizsardzību ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ja kāda no funkcionālajām zonām to nenodrošina.

Savukārt minētā likuma 8. panta otrā daļa noteic, ka īpaši aizsargājamo sugu un biotopu labvēlīgas aizsardzības nodrošināšanai to dzīvotnēs var noteikt mikroliegumus atbilstoši mikroliegumu izveidošanas kārtībai.

Atbilstoši Putnu direktīvas un Latvijas Republikas tiesiskajam regulējumam šī putnu suga bauda aizsardzību, un attiecībā uz mazo ērgli, kura aizsardzībai pieteicēja ir vērsusies dienestā, var tikt veikti sugas aizsardzības pasākumi, kas atbilstoši Sugu un biotopu aizsardzības likuma 8. panta otrajai daļai sevī ietver arī mikroliegumu izveidošanas iespējamību.

[7.3] Mikroliegumu izveidošanas kārtību nosaka Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumi Nr. 940 "Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu" (turpmāk arī – Noteikumi Nr. 940). Minēto noteikumu 4. punkts noteic, ka īpaši aizsargājamās putnu sugas, kuru aizsardzībai var izveidot mikroliegumus un tām paredzētās mikroliegumu platības, noteiktas šo noteikumu 2. pielikumā.

Noteikumu Nr. 940 2. pielikuma "Īpaši aizsargājamās putnu sugas, kurām izveidojami mikroliegumi, un mikroliegumu platības" 1.13. apakšpunkts paredz, ka mazais ērglis ir putnu suga, kurai izveidojami liegumi ligzdošanas vietā 5-30 ha platībā. Savukārt 10.3. apakšpunkts noteic, ka mikroliegumam, kas tiek noteikts atsevišķām īpaši aizsargājamām putnu sugām, tostarp mazā ērgļa ligzdām, var noteikt buferzonu līdz 100 ha platībā (ieskaitot mikrolieguma teritoriju).

[7.4] Pieteicēja mikrolieguma izveidei iesniegtie dokumenti atbilst Noteikumu Nr. 940 12. punkta un 4. pielikuma prasībām, ir iesniegta grafiski attēlota plānotā mikrolieguma teritorija atbilstošā mērogā, no dokumentu kopuma ir saprotama un identificējama mikrolieguma teritorija 5,87 ha, kas atbilst 2. pielikuma 1.13. apakšpunkta prasībām, kā arī buferzona 67,24 ha, kas atbilst 10.2. apakšpunkta prasībām.

Iesniegts arī atbilstoši Sugu un biotopu aizsardzības likuma $6.^1$ pantam mikrolieguma izveidei nepieciešamais sugu un biotopu aizsardzības jomā sertificēta eksperta atzinums. Atzinumu par īpaši aizsargājama putna – mazā ērgļa (*Clanga pomarina*) – ligzdu sagatavojis eksperts /pers. H/ ar asistentu /pers. I/. Eksperta atzinumu par nepieciešamību veidot mikroliegumu mazā ērgļa ligzdošanas atradnes aizsardzībai sagatavojis eksperts /pers. J/. Eksperti ir sertificēti, un sertifikāti ir spēkā. Ekspertu atzinumi atbilst Ministru kabineta 2010. gada 30. septembra noteikumu Nr. 925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības" norādījumiem.

Eksperts /pers. H/ ir novērtējis esošo ligzdu ne tikai kā izmantoto ligzdošanai pārbaudes laikā, bet arī kā ļoti stabilu, ar iespēju kalpot nākamajiem ligzdošanas periodiem, akcentējot nepieciešamību saglabāt tuvumā esošos mežu nogabalus, kas nodrošinātu arī tiem ilgtspējību, jo, nodrošinot labvēlīgu aizsardzības stāvokli mikrolieguma režīmā, tiktu saglabāta pašreizējā meža biotopa kvalitāte, kā arī tā uzlabotos nogabalos, kas ir netālu vai robežojas ar lizdas nogabalu. Pieaugot koku vecumam jaunākajos nogabalos, meža masīvs kļūs viengabalaināks, noturīgāks pret vējgāzēm un samazināsies arī potenciālo traucējumu ietekme.

Savukārt eksperts /pers. J/ norādījis, ka, ņemot vērā ligzdas novietojumu mežaudzē, ligzdošanai piemēroto pieaugušo mežu izvietojumu un konfigurāciju meža masīvā un apkārtnē, kā arī mazajam ērglim raksturīgo ligzdu maiņu, konkrētās dzīvotnes aizsardzībai ir nepieciešams izveidot mikroliegumu 5,87 ha platībā ar buferzonu 62,33 ha platībā.

Tātad attiecīgās sugas eksperti ir norādījuši uz nepieciešamu izveidot mikroliegumu, kam nepiekrīt zemes īpašnieks, paužot savu nostāju par citu risinājumu izvēli, kritisku nostāju par nepieciešamību izvietot mikroliegumu konkrētajā teritorijā, kā arī norādot uz sev nozīmīgu interesi ar meža pārdošanu iegūt līdzekļus, kas ir nepieciešami ģimenei.

Citu risinājumu izvēle, tostarp pārsūdzētajā lēmumā norādītā koku grupas saglabāšanu, konkrētajā gadījumā nav pamatota. Minēto risinājumu kā labvēlīgu sugas aizsardzībai konkrētajā lietā eksperti neatzīst, rekomendējot mikrolieguma izveidi.

[7.5] Arī Dabas aizsardzības pārvalde ir norādījusi, ka konkrētajā gadījumā ir jāvērtē ligzdošanai piemērotas mežaudzes, nevis ligzdas koku aizsardzība, ar to paužot nostāju, ka atsevišķu koku grupas saglabāšana nesasniedz aizsardzības mērķi. Turklāt, sniedzot atzinumu līdzīgā lietā par mikrolieguma noteikšanu mazā ērgļa aizsardzībai, atbilde uz jautājumiem par sugas aizsardzības nepieciešamību un mikroliegumu izveidi no Dabas aizsardzības pārvaldes ir apstiprinoša un pamato nepieciešamību mikroliegumu izveidei.

Arī pētījumā "Lielajās ligzdās ligzdojošo plēsīgo putnu (mazais ērglis, jūras ērglis, zivjērglis, vistu vanags) un melnā stārķa dzīvotņu mežu ekoloģiskais un ģeotelpiskais raksturojums, rekomendācijas dzīvotņu aizsardzībai" norādīts, ka mazais ērglis ir starp tām sugām, kam ir rekomendējams mikroliegums.

Tātad lietas apstākļu kontekstā, ievērojot sugas īpatnības, mikrolieguma izveide ir optimālais aizsardzības veids.

[7.6] Trešā persona /pers. A/, kura meža īpašums ir mikrolieguma teritorijā un ir sasniedzis ciršanas vecumu, pauž kategorisku nostāju, kamēr citas iesaistītās personas, attiecībā pret kurām būtu nosakāma buferzona, pauž relatīvi neitrālu nostāju, tostarp arī tiesas sēdē klātesošā trešā persona SIA "FRAGARIA" norādīja, ka vispārīgi mikrolieguma noteikšanas nepieciešamība tai ir saprotama, taču konkrētajā situācijā tās izvēle ir būt atbildētāja pusē.

Meža īpašnieku viedoklis atbilstoši Noteikumu Nr. 940 17. punktam ir uzklausāms, taču tam nevar būt izšķiroša nozīme lēmuma pieņemšanā. Tāpat izšķiroša nozīme nevarētu tikt piešķirta meža piederībai, kā dienests ir norādījis dokumentos, ka mikroliegumi ir veidojami valsts mežos, lai neaizskartu privātīpašnieku intereses. Protams, privātpersonu īpašuma tiesību ierobežojuma (aizskāruma) minimizēšana ir atbalstāma, taču jebkurā gadījumā katrs atsevišķs mikrolieguma ierosinājums ir vērtējams patstāvīgi. Turklāt šādi apsvērumi par mikroliegumu izveidi valsts mežos varētu būt pamatā situācijai, kad sugas saglabāšanas pasākumu kopums ir tik pilnīgs, ka tālākai tās aizsardzībai ir nepieciešami tikai atsevišķi pasākumi.

[7.7] Akciju sabiedrības "Latvijas Valsts meži" Vides pārskatā 2017. gadam norādīts, ka mazo ērgļu ligzdošanas blīvums bija zemāks salīdzinājumā ar 2016. gadu, kā arī zemākas bija ligzdošanas sekmes.

Lai arī minētais pētījums veikts attiecībā uz valsts mežiem, kā arī minētie kritēriji ir atkarīgi ne tikai no mikroliegumu esības, bet daudziem citiem apstākļiem, nevar noliegt, ka kopēju pārliecību pār to, ka sugai šobrīd konkrētā aizsardzība nav nepieciešama, no tā nevar izdarīt.

Var piekrist, ka argumenti par sugas kvalitāti Latvijā ir nozīmīgi, taču to kopums neapstiprina, ka mikroliegumu noteikšana vairs nav nepieciešama, vēl jo vairāk, šo argumentu un pierādījumu vērtējums nedod pārliecību par konkrētā mikrolieguma izveides pamata neesību. Minētais, iespējams, ir iemesls tam, ka iztrūkst vispusīga un pilnīga pētījuma pār konkrētās sugas populāciju Latvijā, kas ļautu izdarīt secinājumu, ka īpaši aizsardzības pasākumi – tādi kā mikroliegums – šobrīd nav nepieciešami.

[7.7] No Putnu direktīvas 3. panta 1. punkta izriet, ka pasākumi veicami sugas saglabāšanai, uzturēšanai vai atjaunošanai. No minētā būtu secināms un tas sakristu ar atbildētāja viedokli, ka gadījumos, kad sugas aizsardzība Latvijā ir stabila, katra jauna mikrolieguma noteikšana ir īpaši izvērtējama.

Tomēr no lietas materiāliem, tostarp atbildētāja detalizētajiem paskaidrojumiem, kam kopumā ir piešķirama nozīme, neizriet apstiprinājums par sugas stāvokli Latvijā, kas būtu pamats konkrēto mikroliegumu neveidot. Savukārt gadījumā, kad nav ticamu pierādījumu par konkrētā mikrolieguma nelietderību vai nevajadzību, priekšroka ir dodama aizsardzībai, mikroliegumu nosakot.

Vēl jo vairāk, pieteicēja norādītā teritorijas izvēle atbilst pētījumā "Lielajās lizdās ligzdojošo plēsīgo putnu (mazais ērglis, jūras ērglis, zivjērglis, vistu vanags) un melnā stārķa dzīvotņu mežu ekoloģiskais un ģeotelpiskais raksturojums, rekomendācijas dzīvotņu aizsardzībai" norādītajam, ka atbilstošs ir gan mežaudzes vecums, gan izvēles vieta.

[7.8] Vērtējot apsvērumus par īpašuma tiesību ierobežošanu un nozīmīgu sociālu un ekonomisku interešu pastāvēšanu, jāsecina, ka trešās personas norādītā interese par tuvinieku veselības aizsardzību, kam nepieciešami finanšu līdzekļi, ko var iegūt no meža pārdošanas, pelna ievērību un cilvēciski ir labi saprotami, tomēr minētais apstāklis ir indivīda interese un saistāms ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) garantēto īpašuma tiesību aizsardzību, kas ietver sevī tiesību personai brīvi rīkoties ar tai piederošo īpašumu.

Minēto jautājumu, kā norāda Dabas aizsardzības pārvalde, ir izvērtējis likumdevējs, acīmredzot, to saistot ar kompensācijas mehānismu, kas paredz atlīdzību meža īpašniekiem par īpašuma tiesību ierobežošanu.

Trešās personas norāda, ka kompensācijas nav pienācīgas, kā arī absolūti neizdevīgas tādiem mežu īpašniekiem, kuru meži sasnieguši ciršanas vecumu, jo nesasniedz vēlamu un ekonomiski pamatotu apjomu. Lai arī šie argumenti ir saprotami, izskatāmajā lietā tiesa kompensācijas mehānismu nevērtē, tie ir pārbaudāmi kompensāciju saņemšanas procesā.

Savukārt jautājumi, kas skar sabiedrībai nozīmīgu sociālu un ekonomisku interešu pastāvēšanu, ir saistāmi arī ar sabiedrības interesi saglabāt savā valstī vides daudzveidību, kas kalpo gan sabiedrības veselības, gan izglītības un kultūras interesēm. Turklāt vides aizsardzības nepieciešamība kā tāda ir nostiprināta tiesību normās ne tikai Latvijas Republikā, bet arī tai saistošos Eiropas Savienības tiesību aktos un citos starpvalstu dokumentos, kas liecina, ka šos apsvērumus visas sabiedrības interesēs likumdevējs jau ir izdarījis.

[8] Par Administratīvās rajona tiesas spriedumu Valsts meža dienests iesniedza apelācijas sūdzību, norādot, ka sugas labvēlīgs stāvoklis saskaņā ar Sugu un biotopu aizsardzības likuma 7. pantu norāda uz to, ka sugai ir nodrošināti apstākļi, kas labvēlīgi ietekmē sugu un veicina optimālu tās populācijas izplatību un īpatņu skaita populācijā. Stāvoklis ir uzskatāms par labvēlīgu, ja ir stabila populācijas dinamika, ja dabiskais izplatības areāls nesamazinās un nav paredzams, ka tas samazināsies tuvākajā nākotnē, un ja dzīvotņu izmēri ir pietiekami lieli un, iespējams, tādi saglabāsies. Tiesai šie kritēriji bija jāvērtē, tā vietā tiesa paļāvās uz ekspertu un Dabas aizsardzības pārvaldes leģitimitāti.

Mazā ērgļa populācija laikā no 1988. līdz 2018. gadam ir stabila. Pieņemot, ka mazie ērgļi ir sastopami visā Latvijas teritorijā un tie izvairās no priežu mežiem, kuriem Latvijas teritorijā ir tendence samazināties, secināms, ka mazo ērgļu izplatība potenciāli palielināsies. Dzīvotņu izmēri ir pietiekami lieli, un tādi tie saglabāsies. Konkrētajā lietā mikrolieguma izveidošanai nav izšķirošas nozīmes sugas labvēlīga stāvokļa nodrošināšanai, sugai jau tiek nodrošināts labvēlīgs stāvoklis,

2018. un 2019. gadā ir izveidots rekordliels mikroliegumu skaits mazā ērgļa aizsardzībai.

Neskatoties uz kompensācijas esību, ir jāvērtē īpašnieka viedoklis un viņa skartās tiesiskās intereses, jo kompensācija nav taisnīga. Tiek radīts būtisks īpašnieka tiesību un tiesisko interešu aizskārums, kas ir lielāks nekā tas, ko iegūst sabiedrība no mikrolieguma izveidošanas.

[9] Pieteicējs paskaidrojumos par apelācijas sūdzību norāda, ka mazā ērgļa ligzdošanas vietu aizsardzības nodrošināšana ir obligāts pasākums, kas izriet gan no Putnu direktīvas, gan no Sugu un biotopu aizsardzības likuma 11. panta.

Mikroliegumu mehānisms ir atzīts par sekmīgu līdzekli mazā ērgļa populācijas aizsardzībā, vienlaikus dodot iespēj personai saņemt kompensāciju. To norāda arī Dabas aizsardzības pārvalde. Arī Latvijas Ornitoloģijas biedrība vērš uzmanību uz sistēmiskām problēmām mazā ērgļa aizsardzībā Latvijā.

Mazie ērgļi priekšroku dod pieaugušiem mežiem, tāpēc šo mežaudžu aizsardzība ir īpaši būtiska, vienlaikus to platība samazinās. Mežsaimnieciskā darbība būtiski ierobežo mazā ērgļa ligzdošanas iespējas.

[10] Trešās personas /pers. D/, /pers. B/ un /pers. C/ piekrīt pieteikumā paustajam viedoklim. Pārējās trešās personas, tostarp /pers. A/, kura īpašumā izveidots mikroliegums, paskaidrojumus par apelācijas sūdzību nesniedza.

Motīvu daļa

[11] Pirmās instances tiesa pareizi identificējusi strīdus jautājumu un izvērtējusi iesniegtos pierādījumus, kā arī pareizi piemērojusi tiesību normas konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem. Apgabaltiesa, aplūkojot pirmās instances tiesas motīvus kopsakarā ar apelācijas sūdzībā norādītajiem argumentiem, nekonstatē tādus apsvērumus, uz kuriem pēc būtības jau nebūtu atbildēts. Pirmās instances tiesas secinājumi ir pareizi un pietiekami. Tālab saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 307. panta ceturto daļu apgabaltiesa pievienojas pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai un to neatkārto.

Papildus Administratīvā apgabaltiesa norāda vēl šādus apsvērumus.

[12] Latvijā ikvienas personas tiesības dzīvot labvēlīgā vidē ir konstitucionāli aizsargātas. Kā būtisks princips, kura gaismā lasāma Satversme un līdz ar to veidojama un piemērojama uz tās pamata veidotā tiesību sistēma, ir Satversmes preambulā minētais, ka ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu.

Saskaņā ar Satversmes 115. pantu valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. Minētā Satversmes norma, pirmkārt, valstij uzliek pienākumu izveidot un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Otrkārt, tā indivīdam noteiktā kārtībā piešķir tiesības iegūt vides informāciju un līdzdarboties ar vides izmantošanu saistītu lēmumu pieņemšanas procesā (*Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 1. punkts*).

Saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības principu vides aizsardzības apsvērumi ir jebkura attīstības procesa neatņemama sastāvdaļa. Arī Latvijas konstitucionālais likumdevējs gan no īpašumtiesībām izrietošās tiesības, gan arī tiesības dzīvot labvēlīgā vidē atzinis par cilvēka pamattiesībām, līdz ar to tā mērķis ir bijis uz vienlīdzības pamatiem aizsargāt kā personu ekonomiskās intereses, tā arī personu tiesības uz labvēlīgu dzīves vidi (*Satversmes tiesas 2009. gada 6. jūlija sprieduma lietā Nr. 2008-38-03 9.1. punkts*).

Efektīvas vides aizsardzības (pārvaldības) sistēmas pazīme ir arī tā, ka vides aizsardzības mērķi un uzdevumi tiek sasniegti, cieši līdzdarbojoties valstij, pašvaldībām, kā arī nevalstiskajām organizācijām un privātajam sektoram (*Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-09-03 11. punkts*).

Vienlaikus Senāts arī atzinis, ka vides aizsardzības interese ir ļoti būtiska, par to nav šaubu, tomēr ilgtspējīgas attīstības princips prasa palūkoties plašāk un līdzsvarot gan vides, gan sociālās, gan ekonomikas intereses. Katrā gadījumā apsvērumi ir jāizdara, ņemot vērā individuālos apstākļus (*Senāta 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. SKA-153/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0709. A420324515.6.S) 6. un 11. punkts*).

[13] Lietā faktiski nav strīda par to, ka mazā ērgļa ligzdošanas vietu aizsardzība ir obligāts pienākums un tas izriet gan no Putnu direktīvas, gan Sugu un biotopu aizsardzības likuma. Taču atšķiras procesa dalībnieku viedokļi par to, vai konkrētajā gadījumā tā aizsardzībai ir piemērots tieši mikroliegums. Pieteicēja ieskatā iestāde nav pareizi līdzsvarojusi iesaistītās intereses, atsakoties lemt par mikrolieguma noteikšanu, bet par prioritāru izvirzot meža īpašnieka interešu aizsardzību.

[14] Mikroliegums atbilstoši Sugu un biotopu aizsardzības likuma 1. panta 3. punktam ir teritorija, ko nosaka, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamas sugas vai biotopa aizsardzību ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ja kāda no funkcionālajām zonām to nenodrošina. Atbilstoši šā likuma 4. pantam Ministru kabinets nosaka īpaši aizsargājamo un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstus (1. punkts) un mikroliegumu izveidošanas kārtību un to aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumus (4. punkts). Mikroliegumu noteikšana meža zemēs atbilstoši šā likuma 6. panta otrajai daļai ir Valsts meža dienesta kompetencē. Savukārt lēmuma pieņemšanai, kā to pamatoti atzinusi pirmās instances tiesa, nepieciešams iegūt sugu un biotopu aizsardzības jomā

sertificēta eksperta atzinumu, kā to paredz likuma 6.[1] pants.

[15] Mikroliegumu izveidošanas kārtību noteic Noteikumi Nr. 940.

Pirmās instances tiesa pamatoti atzinusi, ka pieteicējs priekšlikumu par mikrolieguma izveidošanu iesniedzis, ievērojot minēto noteikumu 12. punkta prasības. Tāpat iesniegti divi ekspertu atzinumi.

Saskaņā ar Noteikumu Nr. 940 15. punktu eksperts veic pārbaudi dabā un iesniedz atbildīgajai institūcijai atzinumu, kura saturs atbilst normatīvajiem aktiem sugu un biotopu aizsardzības jomā, kā arī mikrolieguma kartoshēmu digitālā veidā. Eksperts atzinumā ietver šo noteikumu 13. punktā minēto izvērtējumu. Proti, vai plānotā mikrolieguma teritorija nepārklājas ar jau esošu mikrolieguma teritoriju vai īpaši aizsargājamu dabas teritoriju, kuras aizsardzības un izmantošanas noteikumi nodrošina attiecīgās sugas vai biotopa (sugas vai biotopa, kura dēļ mikroliegums tiek plānots) aizsardzību.

Eksperta viedoklim ir liela nozīme, tomēr tā nav tāda, lai teiktu, ka eksperta atzinums pats par sevi ir pamats, lai bez ierunām atspēkotu visus pārējos argumentus, kuros izteikts cits viedoklis (*Senāta 2020. gada 9. jūlija sprieduma lietā Nr. SKA-153/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0709. A420324515.6.S) 11. punkts*).

Taču izskatāmajā lietā apgabaltiesa iestādes apsvērumos negūst pamatojumu, kas atspēkotu ekspertu secināto. Turklāt ekspertu secinājumi ir gan savstarpēji saskanīgi, gan atbilst pašas iestādes apgabaltiesai iesniegtā bioloģijas zinātņu doktora /pers. K/ secinātajam, gan Dabas aizsardzības pārvaldes un Latvijas Ornitoloģijas biedrības viedoklim.

[16] Putnu sugu un meža biotopu eksperts /pers. H/ kopā ar asistentu /pers. I/ atraduši gan mazo ērgli, gan mazā ērgļa ligzdu. Tā ir ļoti stabila, tā var kalpot ligzdošanai arī turpmākajos gados. Ligzdošanas nogabals ir bērzu audze ar atsevišķu citu sugu piejaukumu (ozoli, oši, melnalkšņi, egles). Koki audzē ir dažāda vecuma. Ligzda ir mežaudzē, kurā pirms vairākiem gadiem veikta izlases cirte, izcērtot samērā lielu daļu koku. Ir izveidojušās lauces, un ligzdas koks atrodas samērā skrajā vietā. Eksperts norāda, ka galvenais mazo ērgli apdraudošais faktors ir mežsaimnieciskā darbība. Jau tagad mazā ērgļa ligzdošanai piemēroti meža nogabali saglabājušies fragmentāri, relatīvi nelielās platībās. Tāpēc ir būtiski saglabāt atlikušos tuvumā esošos vecos meža nogabalus, kas būtu piemēroti rezerves ligzdu būvei. Pieaugot koku vecumam jaunākajos nogabalos, meža masīvs kļūs viengabalaināks, noturīgāks pret vējgāzēm un samazināsies arī potenciālo traucējumu ietekme. Mikroliegumā iekļaujamie nogabali vērtējami kā ilgtspējīgi (*lietas 1. sējuma 29.-30. lapa*).

Pamatojoties uz /pers. H/ lauku apsekošanas datiem un rekomendācijām, mikrolieguma izveides nepieciešamību apstiprina arī putnu sugu eksperts /pers. J/. Atzinumā norādīts, ka mazo ērgļu skaits samazinās 10 līdz 15 procentu robežās, it īpaši 2003.-2011. gadā. Ligzdošanas atradni potenciāli apdraud mežistrāde (ligzdas nogabala, kā arī potenciālo pārcelšanās nogabalu nociršana, kā arī mežsaimniecisko darbu radīts traucējums). Eksperts ligzdošanas atradņu aizsardzību pamato ar /pers. K/ sniegtajiem faktiem, proti, ka mikroliegumā ir iekļaujamas mežaudzes uz sausām (izņemot silu, mētrāju, lānu), slapjām un nosusinātām augsnēm, kas ir sasniegušas ligzdošanai piemērotu vecumu (apšu, bērzu, melnalkšņu audzes, sākot no 61 gada, egļu, priežu – no 81 gada). Mikroliegums ir koncentrējams galvenokārt 300 m zonā gar lauka/pļavas malu, kurā zināmi 75 procenti no visiem analizētajiem ligzdošanas gadījumiem. Eksperts, ņemot vērā ligzdas novietojumu mežaudzē, ligzdošanai piemēroto pieaugušo mežu izvietojumu un konfigurāciju meža masīvā un apkārtnē, kā arī mazajam ērglim raksturīgo ligzdu maiņu, konkrētās dzīvotnes aizsardzībai par nepieciešamu uzskata mikrolieguma izveidošanu 5,87 ha platībā ar buferzonu 62,33 ha platībā (*turpat, 31. lapa*).

[17] Iestāde secinājuma pamatošanai, ka mikroliegums nav vienīgais veids, kā aizsargāt īpaši aizsargājamās putnu sugas ligzdošanas vietu, atsaucas uz jau minētā /pers. K/ secinājumu, ka mazā ērgļa populācija no 1988. līdz 2018. gadam ir stabila un atsevišķos parauglaukumos ir konstatēts būtisks skaita pieaugums.

/pers. K/ "Mazā ērgļa aizsardzības plāns Latvijā" izstrādāts laikposmam no 2019. līdz 2029. gadam. Tajā norādīts, ka Latvijā ligzdo aptuveni 20 procenti no pasaules mazo ērgļu populācijas. Tie atšķirīgā ligzdošanas blīvumā ir sastopami visā Latvijas teritorijā. Mazie ērgļi ligzdo pieaugušos auglīgo tipu mežos lauksaimniecībā izmantojamo zemju un jo īpaši zālāju tuvumā. Ligzdas būvē galvenokārt eglēs un bērzos, kā arī ozolos, apsēs un melnalkšņos (*lietas 2. sējuma 120., 121. lapa*).

Tam atbilst arī šajā lietā konstatētā ligzdošanas vietas atradne, jo ligzdošanas nogabals, kā to konstatējis eksperts, atrodas netālu no meža masīva malas, kam pieguļ meliorētas lauksaimniecības zemes – graudaugu (miežu lauks), tālāk arī meliorēts, kultivēts zālājs, piemājas ganības (*lietas 1. sējuma 29. lapa*).

Taču pretēji dienesta ieskatam apgabaltiesa /pers. K/ plānā sugas aizsardzībai nerod apstiprinājumu secinājumam, ka konkrētajā gadījumā mikroliegums nav piemērotākais līdzeklis mērķa – mazo ērgļu populācijas aizsardzībai – sasniegšanai.

[18] Kā secina /pers. K/, kaut arī mazā ērgļa populācija areāla centrālajā daļā ir salīdzinoši stabila un ir konstatējama tā izplešanās austrumu virzienā, klātesošo pāru skaits atsevišķās areāla daļās joprojām turpina samazināties vai ir samazinājies pēdējo divdesmit gadu periodā. Galvenie faktori, kas ietekmē mazo ērgļu eksistenci kopumā, ir barošanās un ligzdošanas biotopu platību samazināšanās un kvalitātes pasliktināšanās, kā arī putnu šaušana migrācijas laikā. Latvija un ar to robežojošās valstis ir mazā ērgļa genofonda nozīmīgākās glabātājas. Turklāt, lai arī mazie ērgļi ir sastopami visā Latvijas teritorijā, to ligzdošanas blīvums dažādās vietās atšķiras. Tie izvairās no plašiem sausieņu priežu mežiem, tālab vismazāk ērgļu ir sastopami Piejūras rajonos (*lietas 2. sējuma 121.-122., 129. lapa*).

Strīdus mikroliegums atrodas /nosaukums B/ . Tādējādi tā ir Latvijas piejūras teritorija, kurā mazo ērgļu sastopamība ir vismazākā. Līdz ar to vispārējs apgalvojums, ka Latvijā kopumā ir stabila mazo ērgļu populācija, nav izšķirošs, domājot par piemērotāko aizsardzības veidu konkrētajā dzīvotnes atradnē.

[19] Tāpat ņemams vērā, ka izskatāmajā gadījumā ligzdošanas nogabals ir bērzu audze, kas atbilstoši /pers. K/ pētījumam ir koku suga, kuru mazais ērglis izvēlas būtiski biežāk nekā citus kokus. Bērziem ir nozīmīgākā loma kā ligzdas koku sugām, tā ir arī nogabalu valdošā koku suga (*turpat, 137., 145. lapa*). Turklāt, kā to norāda /pers. K/, izšķirošs ir arī mazā ērgļa ligzdošanas koka vecums un caurmērs. Visvairāk koku atrodas intervālā ar klašu vidējām vērtībām 59,5-98,5 gadi, koku vidējais un mediālais vecums ir 83 gadi (*turpat, 138.-139. lapa*). Savukārt nozīmīgākās meža nogabalu vecuma klases atrodas intervālā starp 58 un 127 gadiem. Nogabalos ar vecumu līdz 58 gadiem atrodas tikai 10 procenti no visām analizētajām ligzdām. Kaut arī sugai ir raksturīga ligzdošana netālu no atvērumiem koku vainagu klājā, laucēm un stigām/grāvjiem meža masīvā, kā arī uz dažāda vecuma nogabalu robežas, ligzdas koks vismaz no vienas puses ir piesegts ar pieaugušu mežu (*turpat, 144. lapa*). Minētās ligzdošanas koka pazīmes ir būtiskas ligzdas koka izvēlē. Ņemot vērā minēto, visapdraudētākās ir ligzdu vietas bērzu un egļu mežos, jo, kā minēts, šajos mežos ir gan visvairāk ligzdu (attiecīgi 44,44 procenti un 18,36 procenti visa vecuma audzēs), gan arī vislielākais cirtmetu sasniegušo nogabalu īpatsvars (attiecīgi 28,99 procenti un 12,56 procenti) (*turpat, 145. lapa*).

Mežaudze jeb ligzdošanas biotops kā vieta, kurā tiek būvēta ligzda, ir viena no nozīmīgākajām struktūrām, kas raksturo ligzdošanai nepieciešamo apstākļu kopumu. Ligzdošana konkrētā vietā norāda gan uz tās piemērotību ligzdas būvei, gan uz piemērotību barības ieguvei un no šiem parametriem izrietošajām pietiekamām ligzdošanas sekmēm populācijas eksistences nodrošināšanai ilgtermiņā. Turklāt mazā ērgļa populāciju negatīvi var ietekmēt nesabalansēta mežsaimnieciskā darbība ne tikai tiešā ligzdas tuvumā, bet arī plašāka reģiona jeb ainavu līmenī. Kaut arī mežu vecuma un sugu sastāva nozīme ainavas līmenī uz mazā ērgļa ligzdošanu konkrētā vietā nav pietiekami izpētīta, šiem faktoriem tomēr var būt nozīmīga ietekme ligzdošanas vietas izvēlē (*turpat, 141. lapa*).

[20] Būtiski ņemt vērā arī /pers. K/ norādīto, ka no dzīvotņu aizsardzības viedokļa svarīgi ir zināt ne tikai ligzdošanai piemērotos mežu augšanas apstākļu tipus, valdošo sugu un nogabalu vecumus, bet arī šo piemēroto nogabalu ģeotelpisko novietojumu. Analizējot ligzdu atrašanās attālumus no barošanās biotopiem – lauksaimniecībā izmantojamām zemēm, ir noskaidrots, ka mazais ērglis, pretstatā citām lielajās ligzdās ligzdojošām putnu sugām, ir tipiska mežmalas suga un ligzdas atrodas tuvāk meža malai salīdzinājumā ar nejaušās izvēles punktiem (*turpat, 146. lapa*). Minētais konstatējams arī izskatāmajā gadījumā, jo konkrētais ligzdošanas nogabals atrodas netālu no meža masīva malas, kam pieguļ lauksaimniecības zeme, tostarp kultivēts zāliens un piemājas ganības. Šādam biotopam ir ievērojama nozīme barības ieguvē un līdz ar to sugas saglabāšanā kopumā (*turpat, 152. lapa*).

[21] Rezumējot norādāms, ka iepriekš aplūkoto apstākļu kopums ir būtisks mazā ērgļa aizsardzībai. Attiecīgi valstij ir pienākums izvēlēties piemērotāko līdzekli, lai šos dzīvotnei piemērotos apstākļus iespējami saglabātu.

[22] Novērtējot to, vai nav iespējams meža īpašnieku intereses mazāk ierobežojošs līdzeklis dzīvotņu aizsardzībai, apgabaltiesa tostarp ņem vērā, ka starp būtiskiem iemesliem sugas pastāvēšanas apdraudētībai tiek minēti ligzdošanas sekmju samazināšanās un mežsaimnieciskās darbības intensitātes palielināšanās (*turpat, 173. lapa*). Kā norādīts pētījumā, visnegatīvāk ligzdošanas sekmes ietekmē visa veida ilgstoša saimnieciskā darbība mežā ligzdošanas periodā – meža ciršana, kokmateriālu transportēšana, meža infrastruktūras objektu būvniecība, kā arī ar iepriekšējām darbībām nesaistīta cilvēka uzturēšanās mežā aptuveni līdz 300 m attālumā no ligzdām. Par kritisko attālumu, kādā perējošs mazais ērglis traucējuma ietekmē var izlidot no ligzdas, ir uzskatāms attālums aptuveni 200 m. Traucējuma ietekmē, kad perējošā mātīte tiek iztraucēta, dējums ir pakļauts ārējās vides vai dabisko ienaidnieku negatīvai ietekmei. Īpaši jutīgi pret traucējumiem mazie ērgļi ir agrīnajās olu aizperētības stadijās (aprīļa beigas-maija beigas). Daļēji apspalvojušos jauno putnu periodā (jūlijs) pieaugušo putnu tolerance pret traucējumiem palielinās. Pieaugušo putnu jutība pret traucējumiem ir individuāli atšķirīga un var izpausties ievērojami atšķirīgi (*turpat, 180.-181. lapa*). Tāpat apgabaltiesa ņem vērā pētījumā norādīto, ka, neraugoties uz joprojām esošu salīdzinoši intensīvu mežsaimniecību, mazo ērgļu skaits Latvijā ir stabils. Šāda mazo ērgļu skaita dinamika liecina par sugas pielāgošanās spējām izvēlēties ligzdas vietas arī intensīvas mežsaimniecības apstākļos (*turpat, 187. lapa*).

Tādējādi varētu prezumēt, ka aplūkoto apdraudējumu ir iespējams novērst, piemēram, nosakot sezonālus ierobežojumus mežsaimnieciskajai darbībai ligzdošanas periodā, vienlaikus principā pieļaujot meža izmantošanu saimnieciskām interesēm pārējā periodā.

Taču arī šeit pastāv riski, kad tiek iznīcinātas ligzdošanas vietas, mežistrādei sagatavotajās mežaudzēs neiezīmējot ligzdu kokus ar piesedzošo koku grupu, ko izgaismo gan minētais pētījums (*turpat, 188.-189. lapa*), gan arī Latvijas Ornitoloģijas biedrības sniegtās ziņas (*lietas 3. sējuma 6. lapas otrais atvērums*).

[23] Turklāt apgabaltiesa nevar abstrahēties no šī sprieduma iepriekšējā punktā analizētajiem būtiskajiem sugas dzīvotni ietekmējošajiem faktoriem (mežaudzes vecums, tips, sugu sastāvs un ģeotelpiskais novietojums), kam ir izšķiroša nozīme ligzdas vietas izvēlē (*lietas 2. sējuma 187. lapa*). Tie ir apstākļi, kas nodrošina ligzdošanas biotopu platību turpmāku nesamazināšanos un to kvalitātes nepasliktināšanos. No sugas aizsardzības viedokļa tās ligzdošanas areālā visbūtiskākā ir ekonomiski un ekoloģiski sabalansēta lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstība (*turpat, 182.-183. lapa*). Mežsaimnieciskās darbības ietekmē visbūtiskāk tiek izmainīta mežaudžu vecuma struktūra, kas ir viens no nozīmīgākajiem mazo ērgļu ligzdas vietas izvēles kritērijiem (*turpat, 187. lapa*).

Tādējādi sugas iegūtā tolerance pret mežsaimniecisko darbību nemazina ligzdošanai piemērotu pieaugušu mežu saglabāšanas aktualitāti, ko apstiprina minētais pētījums. Attiecīgi mazo ērgļu populācijas saglabāšanās konkrētajā vietā nav

pakārtota tikai traucējumu novēršanai tieši ligzdošanas laikā, kas ir vistiešākā mežsaimnieciskās darbības ietekme uz dzīvotņu pastāvēšanu.

[24] /pers. K/ pētījums apstiprina, ka ārpus *Natura 2000* teritorijām esošās mazā ērgļa populācijas daļas aizsardzību ir iespējams panākt ar mikroliegumu jeb salīdzinoši nelielu, uz konkrētās sugas aizsardzību orientētu, aizsargājamu meža teritoriju izveidošanu (*turpat, 190. lapa*). Kā norādīts pētījumā, mikroliegumu izveidošanas rezultativitāte ir 83 procenti. Citiem vārdiem, 40 no 48 mikroliegumiem ērgļu ligzdošana tika konstatēta vismaz vienā no turpmākajiem gadiem. 26 (65 procentos) no 40 mikroliegumiem ērgļi iepriekš izveidotajā mikroliegumā papildus uzbūvēja vienu līdz trīs jaunas ligzdas. Tas apstiprina mikrolieguma pamatotu izveidošanu (*turpat, 191. lapa*).

[25] Apgabaltiesa piekrīt, ka jautājums par mikrolieguma izveidi prasa sabalansēt dažādas intereses, tostarp respektēt meža īpašnieka ekonomisko interesi. Izskatāmās lietas apstākļi norāda, ka mikroliegums ir noteikts iespējami mazākajā platībā. Un vispārīgi zaudējumi no lieguma pilnvērtīgi rīkoties ar meža nogabalu, kurā izveidots mikroliegums, tādējādi negūstot peļņu no mežsaimnieciskās darbības, sedzami no valsts noteiktās kompensācijas. Lai arī jautājums par kompensācijas apmēru nav izšķirams izskatāmajā lietā, no ziņām publiskajā telpā redzams, ka meža īpašnieki ir vērsušies valsts atbildīgajās institūcijās, aktualizējot diskusiju par kompensācijas apmēra nesamērīgumu ar saimnieciskajai darbībai noteikto ierobežojumu. Apgabaltiesa piekrīt, ka tam ir jābūt atbilstīgam kompensējošam mehānismam vides aizsardzības interešu nolūkā ietekmēto saimniecisko zaudējumu novēršanai.

[26] Ņemot vērā minēto, apgabaltiesa piekrīt pirmās instances tiesas secinājumam, ka konkrētajā gadījumā mikrolieguma un buferzonas izveide ir piemērots un samērīgs līdzeklis mazo ērgļu populācijas aizsardzībai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 126. panta pirmo daļu, 307. un 309. pantu, Administratīvā apgabaltiesa

nosprieda

apmierināt nodibinājuma "Latvijas Dabas fonds" pieteikumu.

Uzdot Valsts meža dienestam viena mēneša laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas izdot labvēlīgu administratīvo aktu, ar kuru tiktu noteikts mikroliegums 5,87 ha platībā un buferzona 67,24 ha platībā mazā ērgļa ligzdošanas vietas aizsardzībai nekustamajā īpašumā /nosaukums A/ , ievērojot Valsts meža dienesta Ziemeļkurzemes virsmežniecības 2018. gada 18. aprīļa lēmumā Nr. VM9.7-4/220 paredzēto.

Piespriest no Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Valsts meža dienesta par labu nodibinājumam "Latvijas Dabas fonds" valsts nodevu 30 *euro*.

Spriedumu var pārsūdzēt Senāta Administratīvo lietu departamentā viena mēneša laikā no sprieduma pieņemšanas dienas, iesniedzot kasācijas sūdzību Administratīvajā apgabaltiesā.

Tiesnese referente L. Paegļkalna

Tiesnese S. Liniņa

Tiesnesis V. Poķis